

Hubert Mazur

Projekt regulaminu czytelnia Antoniego Maickiego w Kielcach z 1857 roku

---

Studia Muzealno-Historyczne 3, 343-348

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Hubert Mazur (Kielce)

Projekt regulaminu czytelnia Antoniego Maickiego w Kielcach z 1857 roku

Ubogi i wciąż niewystarczający jest plon edytorstwa źródeł historycznych dotyczących Kielc i regionu świętokrzyskiego w XIX stuleciu. Stanowią go zaledwie dwie publikacje zawierające wybór źródeł¹. Niedobór ten – także tylko częściowo – rekompensują dokumenty wydane na łamach lokalnych periodyków² i wydawnictw ciągłych. Wobec powyższego istnieje uzasadniona potrzeba intensyfikacji działalności wydawniczej, która mogłaby zaowocować przygotowaniem publikacji zawierającej edycję źródeł do dziejów Kielc. Nim to jednak nastąpi warto prowadzić nawet najdrobniejsze prace edytorskie, powiększające liczbę materiałów archiwalnych, wydawanych drukiem w regionalnych, historycznych czasopismach naukowych.

W duchu powyższej refleksji pozostaje niniejsza publikacja, którego przedmiotem jest „Projekt ze strony Antoniego Maickiego kupca i właściciela domu w mieście Kielcach przy Rynku sytuowanego”. Dokument ten znajduje się w należącym do zasobu Archiwum Państwowego w Kielcach zespole Rząd Gubernialny Radomski³.

Kielce do schyłku XVIII stulecia były niewielkim, prowincjonalnym miasteczkiem, położonym na uboczu życia politycznego, gospodarczego i kulturalnego⁴. Sytuacja ta uległa nieznacznej tylko poprawie w czasach zaboru austriackiego i Księstwa Warszawskiego⁵. Decydujący wpływ na rozwój Kielc miało ustanowienie ich siedzibą Komisji Województwa Krakowskiego w 1816 r.⁶ Skutkiem awansu administracyjnego

---

1 *Kielce. Materiały źródłowe do połowy XIX wieku*, oprac. Z. Guldon, S. Marcinkowski, E. Wirska, red. Z. Guldon, Kielce 1971; *Wybór źródeł do dziejów Kielecczyny, część I do 1866 r.*, oprac. Z. Guldon, J. Muszyńska, W. Urban, red. Z. Guldon, Kielce 1974.

2 Przede wszystkim chodzi tu o: „Studia Kieleckie”, „Kieleckie Studia Historyczne”, „Almanach Historyczny”, „Między Wisłą a Pilicą”, „Rocznik Świętokrzyski”.

3 Archiwum Państwowe w Kielcach, Rząd Gubernialny Radomski, sygn. 2336, s. 55–57.

4 Szerzej na temat dziejów Kielc w okresie przedrozbiorowym zob. Z. Guldon, A. Massalski, *Historia Kielc do roku 1945*, Kielce 2000, s. 11–93; J. Pazdur, *Dzieje Kielc do 1863 roku*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 12–181.

5 Z. Guldon, A. Massalski, *Historia Kielc...*, s. 94–119.

6 Szerzej na temat awansu Kielc zob. m.in. J. Szczepański, *Kielce w 1816 roku. Jeszcze raz w sprawie awansu miasta na stolicę województwa krakowskiego*, w: *Kielce i kielczanie w XIX i XX wieku*, red. U. Oettingen, Kielce 2005, s. 11–22; tenże, *Kielce w XIX wieku – awans miasta*, „Mówią Wieki” 2007, nr 12. s. 65–68.

miasta były dynamiczne zmiany gospodarcze i demograficzne. Przyczynił się on także do ożywienia ruchu budowlanego i realizacji szeregu inwestycji w zakresie gospodarki komunalnej⁷. Zmianom tym towarzyszył bardzo powolny niestety postęp w zakresie życia kulturalnego. Sytuacja ulegała poprawie w miarę krystalizowania się elity umysłowej Kielc skupionej wokół Szkoły Akademicko Górniczej, Szkoły Wojewódzkiej, Komisji Województwa Krakowskiego czy instytucji wymiaru sprawiedliwości. Zaowocowało to m.in. założeniem w 1818 r. pierwszej drukarni⁸ i rozwojem lokalnej prasy⁹. Rozwijało się w mieście życie teatralne¹⁰. Gorzej wyglądała sytuacja w materii handlu książką, czym początkowo zajmował się właściciel sklepu kolonialnego. Dopiero w 1846 r. powstała pierwsza księgarnia będąca własnością Lecha Możdżeńskiego, a w 1862 r. kolejna, należąca do Michała Goldhaara. Przy obu księgarniach istniały czytelnie, których pierwszoplanowym celem nie było udostępnianie i upowszechnianie książki, lecz względy komercyjne. Dawały one bowiem ich właścicielom ogląd na zainteresowanie lekturą wśród kielczan, co skutkowało sprowadzaniem najbardziej poczytnych publikacji¹¹. Nie było więc w Kielcach przed powstaniem styczniowym biblioteki lub czytelni powszechnej. Ta, jak wiadomo, powstała dopiero w 1909 r. w wyniku działalności Towarzystwa Biblioteki Publicznej w Kielcach¹². księżnicami instytucjonalnymi w dziewiętnastowiecznych Kielcach były biblioteki szkolne i kościelne¹³. Istniały rzecz jasna księgozbiory prywatne należące do ziemian, mieszczan oraz kleru¹⁴. Wszystkie te księżnice nie miały, co należy jeszcze raz podkreślić, charakteru publicznego. Tym też tłumaczyć należy inicjatywę kieleckiego kupca Antoniego Maickiego utworzenia czytelni czasopism. Pomysł ten został zaakceptowany przez naczelnika powiatu kieleckiego Tomasza Zielińskiego, ale nie spotkał się z aprobatą Rządu Gubernialnego Radomskiego. Mimo, że projekt Antoniego Maickiego nie został

7 J. Piwek, *Kielce w latach 1816–1866. Ludność i gospodarka*, Ostrowiec Świętokrzyski 2005, *passim*.

8 Z. Guldon, A. Massalski, *Historia Kielc...*, s. 144, 154.

9 M. Adamczyk, *Cztery epoki prasy Kielecczyny 1811–1956*, Kielce 1991, s. 18–27.

10 Od lat dwudziestych XIX stulecia przedstawienia teatralne odbywały się w usytuowanym w Rynku budynku Wójtostwa. Od 1842 r. Kielczanie oglądać mogli sztuki w nowej sali, znajdującej się w Hotelu Lardellego. W 1860 r. miastu przybyła kolejna sala teatralna, mieszcząca się w hotelu „Bristol”; A. Bielawska, *Amatorski i zawodowy ruch teatralny w Kielcach do 1914 roku*, Kielce 1996, *passim*.

11 S. Januszek, *Dzieje Księgarstwa w Kielcach w latach 1826–1939*, „Roczniki Biblioteczne” 1968, R. 12, z. 1–4, s. 242–257; G. Maciągowski, *Michał Goldhaar – kreator kieleckiego rynku książki*, „Kieleckie Studia Bibliologiczne” 1968, z. 4.

12 W okresie rewolucji 1905–1907 r. powstały w Kielcach: czytelnia Towarzystwa Dobroczynności, biblioteka Polskiej Macierzy Szkolnej oraz Czytelnia Naukowa, których żywot był jednak bardzo krótki; L. Kowalczyk-Mroczkowska, *Towarzystwo Biblioteki Publicznej w Kielcach (1909–1948)*, Kielce 1984, s. 4–6.

13 C. Erber, *Dzieje książki na Kielecczyźnie w latach 1795–1865*, Kielce 1996, s. 129–145, 171–211; tenże, *Z dziejów biblioteki Szkoły Wojewódzkiej Kieleckiej 1819–1864*, „Roczniki Biblioteczne” 1980, R. 24, z. 1, s. 159–183.

14 C. Erber, *Dzieje książki...*, s. 146–170, 212–302; por. H. Mazur, *Księgozbiory duchowieństwa parafialnego w świetle akt Kontroli Skarbowej przy Sądach Guberni Radomskiej w Kielcach*, w: *Spółeczeństwo i kultura w regionie świętokrzyskim w XIX i XX wieku*, red. U. Oettingen i J. Szczepański, Kielce 2009, s. 35–52.

nigdy zrealizowany, to będący jej podstawą zamieszczony poniżej rękopis stanowi interesujący dokument rzucający światło na dzieje kultury umysłowej Kielczan i historię ich życia codziennego.

Tekst został opracowany zgodnie z obowiązującą instrukcją wydawniczą¹⁵. Modernizacji poddano pisownię i interpunkcję, starając się zachować jedynie dawne brzmienie i charakterystyczne cechy staropolskiego języka.

Oryginał: Archiwum Państwowe w Kielcach, Rząd Gubernialny Radomski, sygn. 2336, s. 55–57.

[s. 55] **Projekt ze strony Antoniego Maickiego¹⁶ kupca i właściciela domu w mieście Kielcach przy Rynku sytuowanego.**

Chcąc ułatwić mieszkańcom miasta Kielc czytanie pism peryodycznych na warunkach tanich i dogodnych oraz podać sposobność spędzenia chwil wolnych od pracy w towarzystwie dobranem, w miejscu porządnie urządzone, a przez poniżej wyrażone warunki w pożądaną spokojność zabezpieczonem, postanowilem urządzić w domu mojem na rogu ulicy Długiej i Leonarda posiadany czytelnię za pośrednictwem stałego abonamentu na zasadach następujących:

Podpisany w domu wyżej rzeczonym na piętrze przeznacza: trzy pokoje i przedpokój na czytelnię dla swych abonamentów, poczynając od dnia 1 listopada 1857 roku po dzień 1 listopada 1858 roku i obowiązuje się takowy lokal swym kosztem ogrzewać, oświetlać, porządnie umeblować oraz do obsłużenia gości stałego lokaja utrzymywać i mieć otwartem w porze czasu od godziny 4^{ej} po południu do godziny 10^{ej} w wieczór, co wszystko szczególnymi oddzielnymi objaśnieniami będzie objaśnionem, a w skutek powyższego przeznaczenia utrzymywać w takowym przez prenumeratę wprost od siebie zapisaną następujące pisma peryodyczne krajowe i zagraniczne:

Gazetę Warszawską¹⁷

Kronikę wiadomości krajowych i zagranicznych¹⁸

Kuriera Warszawskiego¹⁹

15 *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do XIX wieku*, oprac. K. Lepszy, Wrocław 1953.

16 Pomimo kwerendy przeprowadzonej w zasobie Archiwum Państwowego w Kielcach nie udało się ustalić bliższych danych personalnych Antoniego Maickiego.

17 „Gazeta Warszawska” – dziennik wydawany w latach 1774–1935 w Warszawie, był najpopularniejszą gazetą Królestwa Polskiego; *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2002, t. 9, s. 572; *Bibliografia Polska XIX wieku*, red. K. Estreicher, wyd. II, t. VIII, Kraków 1975, s. 272–280.

18 „Dziennik Warszawski Poświęcony Wiadomościom Krajowym i Zagranicznym, Literaturze i Sztukom Pięknym” – wydawane w latach 1851–1856 w Warszawie pismo informacyjno-kulturalne, założone i redagowane przez H. Rzewuskiego; *Wielka Encyklopedia...*, t. 7, s. 537; *Bibliografia Polska...*, wyd. II, t. V, Kraków 1967, s. 357, 358.

19 „Kurier Warszawski” – dziennik informacyjno-publicystyczny wydawany w Warszawie w latach 1821–1939 przez B. Kicińskiego, w latach dwudziestych XIX w. popularne pismo bulwarowe; *Wielka Encyklopedia...*, t. 5, s. 217.

*Bibliotekę Warszawską*²⁰
*Księgę Świata*²¹
*Czas*²²
*Siewiernaja Pczela*²³
*Revue de deux Mondes*²⁴
*Le Independance Belge*²⁵
*Illustrations*²⁶
*Le Nord*²⁷
*Augsburger Zeitung*²⁸

Wszystkie pisma na blatach drewnianych dla dogodności w czytaniu, a ta za opłatą przez każdego abonamenta [s. 56] na rok po rubli srebrnych dwanaście, z których rubli srebrem pięć każda osoba przyjmująca udział w abonamencie z góry opłacić obowiązującą będzie, a resztujące rubli srebrem siedem w trzech ratach równych to jest 2ª stycznia. 1ª kwietnia, 1ª lipca 1858 roku i ten tylko ma prawo wstępu do powyższej czytelnicy z mieszkańców miasta Kielc, kto udział w abonamencie przyjął i powyższą należność w terminach wyżej oznaczonych uiścił.

Aby zaś lokal ów obecnie tylko trzy pokoje i przedpokój obejmujący skutkiem dużej liczby abonamentów przepelnionym nie był, a tym samym nie został chybionym cel jego przeznaczenia i nie stracił zamierzonej przez podpisanego dogodności oświadczam:

-
- 20 „Biblioteka Warszawska. Pismo poświęcone naukom, sztukom i przemysłowi” – miesięcznik naukowo-literacki -naukowy ukazujący się w Warszawie w latach 1841–1914, *Wielka Encyklopedia...*, t. 4, s. 20, *Bibliografia Polska...*, wyd. II, t. II, Kraków 1961, s. 299–305.
- 21 *Księga Świata* Wiadomości z dziedziny nauk przyrodniczych, historii krajów i ludów, żywoty znakomych ludzi, podróże, opisy ciekawych miejscowości, wód słynniejszych, odkrycia i wynalazki, ważniejsze zajęcia przemysłowe, obrazy towarzyskie, statystyczne, ekonomiczne itp. Pismo wydawane w Warszawie przez S.H. Merzbacha w latach 1851–1863; *Bibliografia Polska*, wyd. I, t. IV, Kraków 1878, s. 257; <http://www.bkpan.poznan.pl/katalogi/index.html>.
- 22 „Czas” – dziennik informacyjno-polityczny wydawany w latach 1848–1934 w Krakowie, a w latach 1935–39 w Warszawie; *Wielka Encyklopedia...*, t. 6, s. 322.
- 23 „Siewiernaja Pczela” (Северная пчела) – dziennik polityczno-literacki wydawany w latach 1825–1864 w Petersburgu, założony przez F. B. Bułgarina; <http://dic.academic.ru/dic.nsf/bse/130863/%D0%A1%D0%B5%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%8F>.
- 24 „Revue des Deux Mondes” – francuski miesięcznik (początkowo dwumiesięcznik) literacko-społeczny ukazujący się w Paryżu od 1829 r.; *Wielka Encyklopedia...*, t. 23, s. 312.
- 25 „Le Independance Belge” – dziennik ukazujący się w Brukseli w latach 1831–1843, jako „L’Indépendant”; http://belgica.kbr.be/fr/coll/jour/jourJb555_fr.html.
- 26 „L’Illustration” – francuski tygodnik ukazujący się w Paryżu w latach 1843–1944, założony przez Eduarda Chartona; <http://www.lillustration.com/>.
- 27 Zapewne chodzi o „Le Brise du Nord”, polonijne pismo literackie wydawane od 1838 r. w Paryżu; *Bibliografia Polska...*, wyd. II, t. 2, Kraków 1961, s. 518, 519.
- 28 „Allgemeine Zeitung” – niemiecki tygodnik polityczny, założony w 1798 r. przez Johanna Friedricha Cotta. Początkowo wydawany w Tybindze, następnie w Stuttgarcie, a od 1807 r. w Augsburgu. W 1929 pismo zostało zlikwidowane, a dziedzicem jego tradycji został „Augsburger Allgemeine Zeitung”; A. Kutsch, J. Weber: *350 Jahre Tageszeitung. Forschungen und Dokumente*. Bremen 2002, *passim*.

Iż postanowilem ograniczyć się na takiej tylko liczbie gości, od których przyjęta opłata wystarczylaby na pokrycie towarzyszących temu zebraniu kosztów.

Nikt więc nie będzie miał prawa wejścia do czytelnicy, kto za stałego abonamenta onej na oddzielnej liście zapisanym nie będzie.

Osoby przybywające z prowincji Cesarstwa, Królestwa albo z zagranicy, aby i tym podać możność przepędzenia chwil wolnych od zatrudnień w towarzystwie i miejscu pewnym, od wszelkiego zgiełku zabezpieczonym, będą mogły wejść do czytelnicy za opłatą po kop. sreb. trzydzieści za każdy dzień wstępu, lecz po uzyskaniu biletu przez kontrolę nadzoru miejscowego u podpisanego.

Officerowie konsystującego w mieście Kielcach wojska przyjąwszy udział w abonamencie, stale mają prawo korzystania z warunków tego programu.

Dla urozmaicenia wolnych chwil abonamentom dozwoloną będzie gra w szachy, tudzież gry komersowe, a zatem pod żadnym pozorem gry azardowe, za oddzielną opłatą od stolika i podanego oświetlenia.

W pomieszczeniu lokalu dwa pokoje mniejsze wyłączone będą od możności palenia w nich sygar lub fajek i każdy z abonamentów ściśle do tego zastrzeżenia obowiązują się stosować. Gościom tego rodzaju na żądanie [s. 57] obowiązują się podpisywać herbatę, kawę i wszelkie latem chłodniki za oddzielnie oznaczoną opłatą. Jedzenie i trunki w tem miejscu żądane być nie mogą, a żądający takowych zechce zejść i obstałować one w handlu podpisanego na dole.

Lokal, o którym mowa, obowiązują się podpisywać zaopatrzyć w meble co najmniej wybite pokryciem welnianem mille fleurs i skórą amerykańską na sprężynach, oświetlić porządnymi lampami i kinkietami, ozdobić zwierciadłami, sztorami i firankami, utrzymywać posadzkę froterowaną i codziennie odświeżane schody z dołu zamknięte i całe [nieczytelny tekst] wraz z temuż zwykłym pokostem odlakierowane, jak niemniej oddzielny skład na płaszcze, wszelkie okrycia, kapelusze, laski i kalosze.

Aby zabezpieczyć swych abonamentów, że powyższe warunki ściśle spełnione będą, i że podawane Conforti po cenach stałych i w gatunkach dobrych dostarczone zostaną, jako też, że nie będzie uchybionem żadnemu z powyższych przepisów i zastrzeżeń, i wreszcie tym, które oddzielnie do wiadomości i stosowania się na karcie w przedpokoju wywieszonej dla ułatwienia wszelkiego porządku i przyzwoitości podane będą, komitet tygodniowy z czterech osób złożony spełnienia tego wszystkiego pilnować będzie miał prawo.

Abonamenci chorobą złożeni będą mogli żądać zaprenumerowanych w czytelnicy pism pozwolenia sobie onych do mieszkania z obowiązkiem zwrócenia ich po godzinie czwartej po południu.

Kielce dnia 20 października [1]857

A. Maicki

Hubert Mazur (Kielce)**Draft of Antoni Maicki reading room regulations from 1857**

The outcome of editing historical sources regarding Kielce and the Świętokrzyski region in the 19th century is still insufficient. There are only two publications which include a selection of sources. The present article discusses the project to open the first public reading room in Kielce, drawn up by a local merchant, Antoni Maicki. The document is stored at the State Archives in Kielce, in the section devoted to Radom Guberniyal Authorities.